

Története, *A Csáthy-féle debreczeni könyvkereskedő- és kiadó-czég százéves — 1805—1905. Emlékkül ajánlja üzletfeleinek és kartársainak Csáthy Ferencz, debreczeni könyvkereskedő.* Debreczen, 1905. Debreczen város könyvnyomda-vállalata. 8-r. Czimkép, 48 l.

E csinosan kiállított füzet azon kevés számú könyvkereskedéseink egyikének törtériját vázolja, melyek immár egy évszázad óta szolgálják irodalmi életünket. Tudtunkkal alig két-három vállalat látja el a *Csáthy*-czégnél hosszabb idő óta kulturális szükségleteinket. Ilyenek pl. a budapesti *Eggenberger*-féle könyvkereskedés, melyet 1768-ban alapított *Weingadt* János, a *Lampel* Róbert könyvkereskedés r.-t., melynek *Leyrer* József vetette meg alapjait 1795-ben s a valamennyinél régibb *Stampfel* Károly-féle pozsonyi könyvkereskedés, melyet a schweinfurti származású *Kempff* Sándor alapított 1715-ben s a mely a minap a budapesti *Révai*-testvérek r.-t. kezelésébe ment át. Száz éves jubileumához közeljár a Franklin-társulat, melynek első csiráit *Wigand* Ottó 1816-ban megalapított kassai könyvesboltja foglalta magában.

Vidéki régibb könyvkereskedéseink között a *Csáthy*-czég nemcsak hosszú fennállása, hanem irodalomtörténeti szerepe révén is megérdemli, hogy szélesebb körök figyelmét is felhívjuk a jubiláló vállalatra.

Alapíttatásának ideje az irodalomtörténetben »Debreczeni kör« neve alatt ismeretes mozgalommal esik össze, mely néhány évre szinte irodalmi központtá varázsolta a magyar kálvínisták Rómáját. A vállalat tulajdonképeni megindítója 1805 tavaszán *Pápai Kiss* István pesti könyvkötő és könyvárus volt, a ki azonban az üzlet vezetését nyomban vejére, nemes marási *Csáthy* Györgyre bízta, a ki 1804 február elseje óta a város ősrégi nyomdájának vezetésével bízván meg, kiváló szakképzettséget s ügyes üzleti érzéket tanúsított. A bolt *Csáthy* György tulajdonába csupán három év multán került, 1808 február 22-én kapva engedélyt a tanácstól könyvárusi üzlet tartására. Az üzlet jó menete felkeltötte a helybeli könyvkötők irigységét, a kik maguk is áruelgátván alsóbb fokú iskolai könyveket s naptárakat, érzékenyen megkárosodtak. Czéhmasterük, *Bartha* István esküdt több ízben följelentést is tett *Csáthy* ellen, de vádaskodásai nem bizonyultak igazoltaknak. Ellenben a könyvkötőknél több visszaélésnek jöttek a nyomára. Nevezetesen kétszeres, háromszoros áron adták a könyveket, mint a hogy a nyomda árusította: a kevéssé kapós váci kalendáriumon leragasztották a Vácz nevet, Gyórt téve helyébe; végül a márványozott papirba kötött könyveket pedig egész bőrkötésű gyanánt kínálgatták a jóhiszemű közönségnek.

A *Csáthy* György kiadásában, illetve bizományában meg-

jelent s a debreczeni városi nyomdában, tehát az ő művezetése alatt nyomtatott könyvek közül tudományos és irodalmi tekintetben első helyen kell említenünk *Diószegi* Sámuel és *Földi* János híres »Magyar fűvészkönyv«-ét, melynek első kötete 1807-ben, másodikika 1813-ban látott napvilágot. Ugyancsak ő adta ki *Ercsei* Dániel, a debreczeni ev. ref. főiskola tanárának *Kant* rendszerén alapuló kétkötetes filozófiáját (I. 1813., II. 1817.), *Budai* Esaiás több közkezdveltségű históriáját, számos theológiai iratot és iskolakönyvet.

E sokoldalú kiadói tevékenységnek *Csáthy* váratlan halála vetett véget (1817). Özvegye, a ki közel három lusztrumon keresztül vezette tovább az üzletet, inkább annak kereskedője, mint kiadói ágára szorított. Tizennégy év alatt csupán három könyvön szerepelt czége, de ezek között van *Domby* Márton pesti ügyvéd lendületes életrajza *Csokonai Vitéz* Mihályról (1817), mely az első s talán máig is a legélvezhetőbb összefoglalása a nagy költő hányatott sorsának. — A könyvkötőcéh természetesen az özvegy jól gyümölcsöző üzleti vállalkozását is rossz szemmel nézte s mindent elkövetett, hogy hátráltassa boldogulásában. Így 12 vrt pénzbüntetés terhe alatt megtiltotta saját tagjainak, hogy *Csáthyné* részére csak egy könyvet is bekössenek. A tanács azonban, jórészt ifj. *Péczely* Józsefnek s *Náraynak*, a piarista gimnázium igazgatójának közbenjárására, megsemmisítette ezt az intézkedést.

Az 1831-iki rettenetes pestis elragadván *Csáthynét* az élők sorából, a bolt vezetésére legidősebb fia s vagy három év óta legjobb támasza, *Lajos* vállalkozott. Az ő működési idejére (1831—1865) esnek a nemzet politikai megújulásának mozgalmi, melyeket *Csáthy* *Lajos* *Kossuth* országgyűlési iratoinak terjesztésével, majd a szabadságharc idején, míg a kormány Debreczenben tartózkodott, a *Jókai* szerkesztette »Esti Lapok« kiadásával szolgált.

Csáthy *Lajos* közelgő halálát érezvén, 1866. január 1-én unokaöccsére, a pesti születésű ifj. *Csáthy* *Károlyra* ruházta át üzletét, a ki azt könyvkötéssel kibővítve, 1890-ig nagy buzgalommal vezette. Ő indította meg hazánkban az ú. n. tárzanaptárakat, melyeket azóta országszerte utánoznak. Alatta a cég kiadói működése is föllendült. A füzetünk végén látható lajstrom szerint másfél száznál több azon munkák száma, melyek az ő neve alatt kerültek könyvtári forgalomba. Köztük *Erdélyi* *János* kisebb prózái két kötetben (1865.), *Imre* *Sándor* magyar nyelvészeti művei s számos theológiai, gazdasági és pedagógiai munka. Utóda, az 1890 óta ma is működő *Csáthy* *Ferencz* egészen lemondott a könyvtárságról s teljesen a kereskedő jól jövedelmező, nagyobb kockázattal nem járó közvetítő munkásságára szorított.

A csinosan kiállított emlékfüzetet, melyből ez adatokat merítettük, több arczkép s az üzlethelyiséget ábrázoló illusztrációk díszítik. A nyomdai kiállítás a czéggel keletkezése óta bensőbb viszonyban álló városi nyomda érdeme és a használt festék sajátos barna színe folytán valóságos tipográfiai furcsaság.

—sp—

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Litteraturzeitung XXVI. évfolyam 40. szám (1905 október 7): C. *Haebelin*, Generalregister zum XI—XX. Jahrgange des Zentralblattes für Bibliothekswesen (1894—1903). (E. Voullième.) — **41. szám** (október 14): *Year-book of the Bibliographical Society of Chicago 1900—1901*; A. G. S. *Josephson*, Bibliographies of Bibliographies; A. *De Morgan*, On the difficulty of correct description of books. (Gustav Zedler.) — J. H. *Slater*, How to collect books. — **42. szám** (október 21): P. *Hirsch*, Bibliographie der deutschen Regiments- und Bataillons-Geschichten. (Louis v. Scharfenrot.) — **44. szám** (november 4): *Katalog der Goethe-Sammlung des Frhrn Woldemar v. Biedermann*. — **45. szám** (november 11): *Bücherverzeichnis der Städt. Volksbibliothek zu Charlottenburg. IV. Aufl.* — **46. szám** (november 18): A. *Hortzschansky*, Bibliographie des Bibliotheks- und Buchwesens. I. Jhg. (Gottfried Zedler.) — **49. szám** (december 9): A. *Keysser*, Das Bibliothekswesen als Gegenstand der öffentlichen Verwaltung. (Wilhelm Erman.) — **50. szám** (december 16): E. *Reyer*, Kritische Studien zum volkstümlichen Bibliothekswesen der Gegenwart.

La Bibliofilia VII. évfolyam 8—9. szám (1905 november—december): C. *Lozzi*, Le feste dei Comuni e in specie del Santo patrono di Ascoli e del tremuoto. (Folytatás.) — Hugues *Vaganay*, Amadis en français. Essai de bibliographie. (Folytatás.) — Enrico *Celani*, Dediche, postille, dichiarazioni di proprietà ecc. nei libri a stampa della R. Bibliotheca Angelica di Roma. (Folytatás.) — Állandó rovatok: Vendite pubbliche. — Notizie.

Revue des Bibliothèques XV. évfolyam 8—9. szám (1905 augusztus—szeptember): Henry *Cochin*, Petite chronique valenciennoise (1540—44) écrite par Jennet Denis sur les gardes d'un volume de la bibliothèque de la Chambre des Députés. — Louis *Thuasne*, Rabelaisiana. Le »Sylvius Ocreatus«. — Joseph *Guibert*, Les origines de la Bible des Pauvres. — *Chronique des bibliothèques*: Allemagne. Belgique. Espagne. États-Unis d'Amérique. France. Grande-Bretagne. Italie. Pays-Bas. — **10—12. szám** (október—december): Emile *Chatelain* és Antonio *Spagnolo*, La tachygraphic latine des manuscrits de Véronne (II. közlemény). — Antonio *Muñoz*,